

‘De vragen zijn netjes en deftig opgeschreven, sommigen begrijpen dat niet’

Over de begrijpelijkheid van de SDQ-vragenlijst voor laagopgeleide jongeren

M. van Leeuwen · C. van Vulpen

Published online: 8 March 2019

© Bohn Stafleu van Loghum is een imprint van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature 2019

Samenvatting Pharos kreeg signalen van professionals in de jeugdgezondheidszorg (JGZ) dat laaggeletterde jongeren moeite hebben met het begrijpen van (delen van) vragenlijsten van de JGZ. De Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) is een voorbeeld van zo'n vragenlijst. Deze lijst wordt in de JGZ veel gebruikt voor de signalering van psychosociale problemen. In dit pilotonderzoek is gekeken naar de begrijpelijkheid van de SDQ-vragenlijst voor jongeren die op het voorbereidende middelbaar beroepsonderwijs basis/kader of de Praktijkschool zitten. De 24 geïnterviewde jongeren (leeftijd 15 tot 16 jaar) bleken moeite te hebben met een aantal moeilijke woorden en delen van de vragen van de SDQ. Desondanks blijken zij de vragen als geheel wel te begrijpen. Uitgebreider onderzoek is nodig om te kijken of aanpassing van het taalgebruik van de SDQ-vragenlijst voor laaggeletterde jongeren wenselijk is.

Trefwoorden jeugdgezondheidszorg · organisatie van zorg · vragenlijst · taalgebruik · onderwijsniveau

Inleiding

Pharos kreeg van JGZ-professionals uit het veld te horen dat vragenlijsten voor jongeren van de Praktijkschool en het voorbereidende middelbaar beroeps-onderwijs (vmbo) basis/kader wat betreft taalgebruik niet laagdrempelig genoeg zijn. Om de problemen tijdens de afname van de vragenlijsten op te vangen geven professionals uitleg en toelichting: ‘Ik loop rond tijdens de afname en indien nodig lees ik de vragen

en antwoordmogelijkheden een voor een voor en leg ik moeilijke woorden uit’.

Pharos deed op grond van de signalen van de JGZ-professionals een pilotonderzoek naar de begrijpelijkheid (wat betreft taal) van de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) voor jongeren van 11 tot 17 jaar [1]. De SDQ is sinds 2005 een standaardinstrument in de JGZ voor de signalering van psychosociale problemen. De uitkomst van de vragenlijsten geldt als een eerste screening op mogelijke problemen, waarna eventueel nader onderzoek volgt. Op groepsniveau bieden de lijsten ook informatie voor het profiel wat betreft psychosociale gezondheid van de school van deze jongeren.

In een korte internetsearch kwam geen onderzoek naar voren dat zich direct richt op de begrijpelijkheid (wat betreft taal) van de SDQ voor jongeren van 11 tot 17 jaar. Wel geven enkele internationale onderzoeken aan dat sommige ouders moeite hebben met het begrijpen van de oudervariant van de SDQ, zoals Maori-ouders in Nieuw-Zeeland [2]. De auteurs leggen hierbij een verband met laaggeletterdheid. Een ander onderzoek onder Finse ouders meldt dat de respondenten moeite hebben met het interpreteren en invullen van de SDQ-vragenlijst [3].

Het pilotonderzoek waarover dit artikel rapporteert, maakte deel uit van het uitgebreidere onderzoek ‘De validiteit van de SDQ voor signalering van psychosociale problemen onder 15 tot 16-jarigen in de JGZ’, dat werd uitgevoerd door Pharos, de onderzoeksorganisatie Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) en de Rijksuniversiteit Groningen, en gefinancierd met een projectsubsidie van de Nederlandse organisatie voor gezondheidsonderzoek en zorginnovatie ZonMw. De vraagstelling voor dit pilotonderzoek luidt: hoe is het begrip van de SDQ-vragenlijst door jongeren van het vmbo basis/kader en de Praktijk-

M. van Leeuwen (✉) · C. van Vulpen
 Pharos expertisecentrum gezondheidsverschillen, Utrecht,
 Nederland
m.leeuwen@pharos.nl

Tabel 1 Taalniveaus per onderwijsniveau

onderwijs	taalniveau
eind basisonderwijs	1F
eind vmbo bb/kb; mbo 1/2	2F
eind vmbo gl/ti; eind havo; eind mbo-4	3F
eind vwo	4F
hbo; wo	4F en hoger

Bron: Referentiekader taal en rekenen [4]

school, met taalniveau 1F en 2F? Zie tab. 1 voor de uitleg van de taalniveaus.

Het praktijkonderwijs heeft een inspanningsverplichting om leerlingen referentieniveau 1F te laten bereiken. Voor leerlingen die kunnen doorstromen naar vervolgonderwijs is het zinvol als ook niveau 2F op onderdelen wordt behaald [5].

Methode

Voor de interviews onder jongeren op het vmbo basis/kader en de Praktijkschool legde Pharos contact met respectievelijk de sociaalverpleegkundige van de GGD op vestiging de Lingeborgh van de Openbare Regionale Schoolgemeenschap Lek en Linge in Geldermalsen en de zorgcoördinator van De Brug, school voor Praktijkonderwijs in Zaltbommel. De sociaalverpleegkundige en de zorgcoördinator hebben 24 leerlingen geworven voor deelname, direct of via de mentor. Het betrof 15 leerlingen van het vmbo basis en vmbo kader (9 meisjes en 6 jongens) en 9 leerlingen van het Praktijkonderwijs (6 meisjes en 3 jongens). Inclusiecriteria waren: 15 of 16 jaar oud zijn, en met een taalniveau 1F of 2F. Voorafgaand aan deelname hebben de leerlingen een toestemmingsformulier ondertekend. Bij de leerlingen van 15 jaar hebben ook de ouders vooraf getekend voor toestemming.

Van de 24 geïnterviewde leerlingen hadden er 9 taalniveau 1F en 15 taalniveau 2F. Het taalniveau werd in eerste instantie bepaald aan de hand van de taaleisen voor het betreffende onderwijsniveau. Voor de Praktijkschool is dit 1F en voor het vmbo basis en vmbo kader 2F (tab. 1). Omdat dit het eindniveau betreft en er individuele verschillen tussen jongeren bestaan, hebben de twee onderzoekers – onder wie een gekwalificeerd docent Nederlands – ter plekke een inschatting gedaan aan de hand van de geobserveerde lees- en gespreksvaardigheden tijdens het interview. Hierna werd het taalniveau soms omhoog of omlaag bijgesteld.

De interviews werden afgenomen in een afgesloten ruimte door onafhankelijke onderzoekers. Om ethische redenen – er werd immers na afloop geen concrete zorg aangeboden – werd de jongeren niet gevraagd naar hun eventuele psychosociale problemen of wat zij zouden antwoorden op de vragen, waardoor hun privacy werd gewaarborgd en zij in principe vrij konden antwoorden. Vertekening door sociale wenselijkheid werd hierdoor tot een minimum beperkt.

Tijdens de interviews werd de jongeren eerst gevraagd de SDQ-lijst vraag na vraag hardop voor te lezen. Vervolgens werd gebruikgemaakt van de ‘terugvraagmethode’ (*‘teach-back-methode’*). Hierbij vraagt de onderzoeker de jongeren in eigen woorden te vertellen wat er volgens hen bedoeld wordt met de informatie of vraag. Soms formuleerden jongeren de vraag in eigen woorden, in andere gevallen gaven ze voorbeelden die volgens hen van toepassing waren op de vraag. Ook deze terugvraagmethode voorkomt sociaal-wenselijke antwoorden: de respondent wordt niet gevraagd naar het begrip, maar dit begrip wordt getoetst door de vraag in eigen woorden te herhalen. Tot slot werd hen gevraagd naar algemeen commentaar op de vragenlijst.

De onderzoekers noteerden:

- de door jongeren als moeilijk bestempelde woorden (en het aantal keren dat deze woorden vermeld werden). Dat wil zeggen woorden die door de uitleg of de voorbeelden van de jongeren niet begrepen bleken te zijn of die de jongeren zelf als moeilijk of onbekend benoemden;
- de door jongeren als moeilijk bestempelde vragen (en het aantal keren dat deze vragen vermeld werden). Dat wil zeggen vragen die door de uitleg of de voorbeelden niet begrepen bleken te zijn of die door jongeren zelf moeilijk, multi-interpretabel of te lang werden genoemd;
- algemeen commentaar van de jongeren op de SDQ.

Resultaten

Moelijke woorden

Er bleken 7 woorden of termen moeilijk te zijn: ‘rusteloos’ (11×), ‘driftig’ (5×), ‘piekeren’ (13×), ‘in de put’ (9×), ‘bedriegen’ (7×), ‘treiteren’ (11×), ‘wegnemen’ (20×).

Voorbeelden van onjuiste interpretaties zijn:

- Rusteloos: ‘Dat ik rustig ben?’
- Piekeren: ‘Dat je te veel zeurt?’, ‘Verdrietig?’, ‘Je hebt altijd je woordje klaar?’, ‘Is dat iets van de kerstboom?’, ‘Vervelend commentaar geven?’
- In de put: ‘Dat je schuldig bent?’

Moelijke vragen

Opvallend was dat de jongeren de vragen zeer nauwgezet lazen. Bij zeven vragen werd door drie tot vier jongeren van het vmbo aangegeven dat het twee verschillende onderwerpen betrof: ‘Sommige vragen zijn niet te snappen, dan zijn het twee vragen in één zin, bijvoorbeeld ‘Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties. Ik verlies makkelijk mijn zelfvertrouwen’. Zenuwachtig en zelfvertrouwen zijn twee verschillende dingen, ik weet niet wat ik hiervan moet vinden. Dat maakt het lastig. Zinnen kan je beter meer splitsen’.

Hoewel woorden in zinnen en delen van vragen soms lastig waren, hadden de meeste jongeren (20×)

voldoende houvast om de vragen als geheel te begrijpen. Soms begrepen jongeren één deel van de zin niet en een ander deel wel. Dan richtten ze zich bij het beantwoorden van de vraag op het deel dat ze wel begrepen.

Algemeen commentaar

Vrijwel alle jongeren vonden het taalgebruik van de SDQ nodeloos ingewikkeld. 'De vragen mogen wat simpeler. Dit is heel netjes en deftig opgeschreven, dus dan kan het zijn dat sommige mensen het niet begrijpen'. Tips van de jongeren waren: 'Maak de zinnen korter en krachtiger. Maak de vragen makkelijker'. 'Gebruik minder moeilijke woorden. Let op bepaalde woorden, omdat het soms toch anders gezien kan worden dan bedoeld'.

Beschouwing

De resultaten van het pilotonderzoek onderschrijven eerdere signalen van JGZ-professionals. De 24 jongeren van het vmbo (basis en kader) en de Praktijkschool hebben geregeld moeite met de begrijpelijkheid van de SDQ-vragenlijst. Ze vinden de interpretatie van specifieke woorden en delen van bepaalde vragen lastig. De meeste jongeren begrepen de vragen als geheel wel, maar ze lijken behoefte te hebben aan vereenvoudiging.

Het onderzoek is echter beperkt wat betreft het aantal jongeren en het aantal locaties. Dit kan impact hebben gehad op het begrip van de vragen. Bijvoorbeeld doordat de jongeren op een bepaalde ma-

nier taalles hebben gekregen. Of doordat jongeren uit middelgrote gemeenten (in dit geval Geldermalsen en Zaltbommel) thuis misschien ander woordgebruik aanleren dan jongeren uit grote steden. Er kunnen daarom geen conclusies aan dit onderzoek verbonden worden. Samen met de signalen van JGZ-professionals geeft de pilot wel een indicatie voor uitgebreider onderzoek, om te kijken of aanpassing van het taalgebruik van de SDQ-lijst voor laaggeletterde jongeren wenselijk is.

Literatuur

1. Goodman R. The strengths and difficulties questionnaire: a research note. *J Child Psychol Psychiatry*. 1997;38(5):581–6.
2. Kersten P, Vandal AC, Elder H, McPherson KM. SDQ: internal validity and reliability for New-Zealand preschoolers. *BMJ Open*. 2018;8:e21551.
3. Borg AM, Salmelin R, Kaukonen P, Joukamaa M, Tamminen T. Feasibility of the SDQ in assessing children's mental health in primary care: Finnish parents', teachers' and public health nurses' experiences with the SQD. *J Child Adolesc Ment Health*. 2014;26(3):229–38.
4. Meijerink HP, Letschert JF, Rijlaarsdam GCW, Bergh HH van den, Streun A van. Referentiekader taal en rekenen. De referentieniveaus. Enschede: Doorlopende leerlijnen Taalen Rekenen. 2009. <http://www.taalenrekenen.nl/downloads/referentiekader-taal-en-rekenen-referentieniveaus.pdf/>. Geraadpleegd op: 09. augustus 2018.
5. SLO, nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. Passende perspectieven praktijkonderwijs. Leerroutes rekenen. Enschede: SLO. 2018. <http://downloads.slo.nl/Repository/passende-perspectieven-praktijkonderwijs-leerroutes-taal.pdf>. Geraadpleegd op: 09. augustus 2018.